

Časopis Ochrany dravcov na Slovensku

Ročník 11

DRAVCE A SOVY

Birds of Prey and Owls - Journal of Raptor Protection of Slovakia

**OCHRANA DRAVCOV
NA SLOVENSKU**

založené 1975 ★

published in 1975

2
2015

4

ROKOV

DRAVCE A SOVY

Časopis Ochrany dravcov na Slovensku

Ročník 11 / Číslo 2 / 2015

Vydáva: Ochrana dravcov na Slovensku

Vedúci redaktor: Michal Noga

Redakčná rada: Lucia Deutschová,
Hana Latková, Marcel Uhrin

Grafická úprava: Grafické štúdio – DUDOK,
www.dudok.sk

Preklady: Lucia Deutschová, Roman
Slobodník, Martina Badidová

ISSN: 1336 - 6874

Náklad: 200 kusov

Neprešlo jazykovou úpravou.

Adresa:

Ochrana dravcov na Slovensku
Raptor Protection of Slovakia (RPS)
Kuklovská 5
841 04 Bratislava

e-mail: dravce@dravce.sk

www.dravce.sk

tel.: 02 / 555 734 40

mobil: 0911 882 626

Bankové spojenie: Tatra banka a.s.

Číslo účtu: 2623078364/1100

IČO: 317 97 717

Fotografia na zadnej strane obálky:
Orliak morský, kuvik obyčajný a včelár lesný
Foto: Ján Svetlík

NÁVRAT ORLOV

WWW.NAVRATORLOV.DRAVCE.SK

4. novembra mal meniny Karol – mláďa orla kráľovského, ktoré sa podarilo zachrániť. Dospelé orly z dôvodu ťažobných prác totiž hniezdo opustili. Orol Karol sa stal symbolom nádeje pre všetky orly kráľovské. Tie sa najmä na západnom Slovensku z našej krajiny strácajú. Presne 4.11. sme spustili kampaň Návrat orlov. Každý, kto pomôže, získa osobné poďakovanie. Prvý 200 ľudí získa navyše jedinečné bio tričko vyrobené len pre účely kampane. Na web stránke kampane nájdete okrem Karolovho príbehu aj ďalšie zaujímavé články.

Ďakujeme všetkým, ktorí sa rozhodnú pomôcť.

MILÍ PRIATELIA,

Kedysi dávno jeden z našich najlepších odborníkov Mgr. Štefan Danko založil Skupinu pre výskum a ochranu dravcov a sov (SVODAS), neskôr sme ju premenovali na Ochrana dravcov na Slovensku (RPS). Od založenia v roku 1975 uplynulo neuveriteľných 40 rokov, a to je naozaj úctyhodný vek. Čo všetko sme spolu zažili – začiatky monitoringu, akcia Falco a stráženie hniezd, úspešné akcie pochytenia vykrádačov, mnohé veľké manažmentové projekty s medzinárodnou spoluúčasťou s riešením stípv smrti, inštaláciou búdok a záchranou populácie sokola rároha, stovky mediálnych výstupov vo všetkých druhoch médií, zriadenie web stránky, pripomienkovanie zákonov, záchrana poranených dravcov, akcie krúžkovania, konferencie, vydávanie vlastných časopisov a mnohé ďalšie iné činnosti. Som presvedčený, že v súčasnosti sme už rešpektovanou organizáciou, ktorá má čo povedať aj v expertnom poradenstve. Osobitne si vážim to, že sme v celom časovom horizonte 40 rokov dokázali zmapovať významnú časť populácie vybraných najviac ohrozených druhov dravcov a že ju dokážeme kontrolovať už niekoľko desaťročí. Získané dáta sú tým najcennejším duševným vlastníctvom RPS, bez dát akoby sme ani neboli. Teraz u tých najzábavnejších indikačných druhov vieme vyjadriť trendy vývoja, príčiny neúspešnosti a teda vieme navrhnúť aj opatrenia. Mám z toho dobrý pocit a som presvedčený, že to stálo za to.

Takže teraz už len zapriať našej dáme v rokoch veľa zdravia, šťastia a veľa chuti do ďalšej práce, najmä keď dravce a príroda majú stále väčšie problémy.

Už sa teším na členskú schôdzu, ktorá tento raz bude výnimočná, veru neviem či budú stačiť dve mangalice a či nám bude stačiť jeden víkend.

Jozef Chavko, predseda RPS

OBSAH

Úvod	3
------------	---

Príspevky

Deutschová L. – Čože je to štyridsiatka	4
Badidová – Brinzíková M. – Orol Karol sa stal symbolom ochrany orla kráľovského na Slovensku	13
Noga M., Chavko J. – Drevo, alebo hliník?	15
Slobodník R. – Aká bola migrácia sokolov červenonohých v roku 2015?	18
Slobodník R. – Expedícia Hortobágy 2015	20
Lipták J. – Host' u orliakov	22
Lipták J., Mihók J. – Aj taký je život...	24
Kicková K. – Ekologická výchova a ochrana orla kríkl'ového na Slovensku	25

ČOŽE JE TO ŠTYRIDSIATKA

Lucia Deutschová

2005

V roku 2005 sme vo Varíne oslavovali krásne, 30. výročie našej organizácie. Prvých 30 rokov mladej dámy menom Ochrana dravcov na Slovensku bolo zhrnutých v článku publikovanom v roku 2006 v časopise Dravec a sovy. Ani sme sa nenazdali a ubehlo ďalších krásnych desať rokov, ktoré môžeme s potešením bilancovať. Základom úspechu každej organizácie sú ľudia. U nás sú viacerí od samotného založenia organizácie v roku 1975, niektorí prišli neskôr a ostali dodnes, iní sa zdržali kratšie. Veľa sme sa naučili a všetko sme využili pre rozvoj organizácie, ktorá je dnes vnímaná ako vysoko kvalifikovaná, odborná organizácia, špecializovaná nie len výhradne na ochranu dravcov a sovy. Naše aktivity sú v súlade so stratégiou ochrany biodiverzity a princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

2006

V máji rezonoval v kruhoch odbornej i laickej verejnosti na Slovensku aj v zahraničí prípad dolapenia vykrádača hniezd na slovensko-maďarskej hranici v Komárne. Vďaka tejto výnimočnej, úspešnej akcii, ktorá bola vyvrcholením intenzívnej a dlhotrvajúcej tvrdej práce polície a odborníkov z RPS, sa podarilo zachrániť šesť mláďat sokola sťahovavého a jedno mláďa krkavca. Všetky mláďatá boli vrátené do hniezd a vychované vo voľnej prírode. Októbrová členská schôdza sa niesla aj v znamení volieb do orgánov RPS, v ktorých bol za predsedu organizácie zvolený Jožko Chavko, do pozície kontrolóra Boris Maderič a zástupcami výboru sa stali Lali Šimák, Stano Harvančík, Michal Adamec a Ján Kiciko. Do pozície výkonnej riaditeľky bola vymenovaná Slávka Siryová.

2005 – Oslava 30ky.

Foto: M. Kaľavský

2006 – V luhoch Moravy.

Foto: M. Kaľavský

2006 – Zachránené sokoly z rúk pašerákov čaká návrat do prírody.

Foto: L. Deutschová

2007

Významnou udalosťou bolo vydanie prvého čísla *Slovak Raptor Journal* – odborného časopisu Ochrany dravcov na Slovensku. Jeho cieľom je prezentovať poznatky vedy, výskumu, monitoringu a ochrany dravcov a sov na Slovensku. Šéfredaktorom zborníka sa stal Miroslav Dravecký. A keď sme pri publikáciách – v novembri bol v Topolčanoch slávnostný krst knihy Stanislava Harvančíka „Dravé vtáky Slovenska vo fotografií“.

Vybraní (mladí) členovia RPS sa zúčastnili medzinárodnej konferencie na ochranu kanií populavých v Poľsku, ktorá bola realizovaná v rámci spoločného projektu EU – Mládež. V tej istej krajine v meste Poznaň sa uskutočnila aj medzinárodná konferencia o sokolovi sťahovavom s celosvetovou účasťou, ktorej sa aktívne zúčastnili aj niektorí zástupcovia RPS. Jedným z kľúčových výstupov tejto konferencie bolo aj vydanie dlho očakávanej knihy o stave a perspektívach jednotlivých populácií sveta tohto cha-

rizmatického druhu v 21. storočí, v ktorej nechýbal ani príspevok zo Slovenska. V auguste bol oficiálne ukončený prvý „LIFE“ projekt – Ochrana orla kráľovského v karpatskej kotline“, ktorý významne prispel k ochrane a výskumu tohto druhu. Nemenej dôležitým výsledkom jeho realizácie bolo tiež vytvorenie zázemia a sekretariátu RPS. Naopak, v tomto roku začína realizácia druhého „veľkého“ projektu LIFE na ochranu sokola rároha.

V rámci projektu LIFE na ochranu sokola rároha boli spoločnosťou ZSE, a.s. na linke pri Šenkviaciach testované tri nové typy ochranných prvkov na konštrukcie stĺpov 22 kV napätia. Ako víťazný prvok s najlepšimi technickými vlastnosťami, ako aj vhodnými parametrami z hľadiska ochrany vtáctva, bol vybraný produkt vyrobený v Sverepci, ktorý sa s veľmi dobrými výsledkami používa dodnes v rámci celého Slovenska. Prvýkrát sme prezentovali činnosť RPS aj na najväčšom slovenskom hudobnom festivale Pohoda.

2007 – Konferencia o kaniách populavých v Poľsku.

Foto: M. Kaľavský

2007 – RPS na festivale Pohoda 2007.

Foto: archív RPS

2007 – Slávka a Jano na členskej schôdzi.

Foto: M. Kaľavský

2007 – Exkurzia po členskej schôdzi.

Foto: M. Kaľavský

2008

Po dvanástich rokoch intenzívnej práce odchádza v tomto roku z pozície výkonnej riaditeľky Slávka Sírjová. Do pozície výkonného riaditeľa bol v júli vymenovaný Marcel Uhrin. Začali sme s realizáciou projektu „Dravce a sovy – edukačný program RPS“, realizované boli ďalšie tri projekty riadené Sekretariátom. V tomto roku sa prvýkrát môžu členovia uchádzať o podporu v programe Malý členský projekt RPS, podporilo sa 12 projektov. V septembri sme reprezentovali Slovensko na medzinárodnej konferencii venovanej orlovi kráľovskému v bulharskom Topolovgrade. Tu sme zároveň prijali záväzok usporiadať ďalšiu, v poradí siedmu konferenciu na Slovensku. Člen – Stanislav Harvančík vydáva druhú fotografickú knihu, tentoraz venovanú sovám „Sovy Slovenska vo fotografii“. Jána Fukasa vystriedala na pozícii účtovníka organizácie Silvia Kónyová, Ján však naďalej ostáva v organizácii ako dôležitý odborný dozor a poradca v ekonomických otázkach.

2009

Sekretariát sa v rámci Bratislavy sťahuje – do Karlovej Vsi a organizácia mení oficiálne sídlo, na ktorom je dodnes. Do pozície výkonnej riaditeľky bola v novembri vymenovaná Lucia Deutschová. Realizujeme šesť väčších projektov, podporených bolo tiež 10 malých členských projektov. Zahájený bol projekt Dravce a sovy v sústave chránených vtáčích území Slovenska, ako aj projekt Implementácia Smernice o vtácoch s dôrazom na elimináciu vplyvu vtácej kriminality na populácie voľne žijúcich vtákov na území Slovenska, oba podporené Nórsnym finančným mechanizmom a slovenským štátnym rozpočtom. V tomto roku sa úspešne ukončil aj projekt LIFE Ochrana dropa fúzatého na Slovensku, v ktorom bola RPS kľúčovým partnerom a ktorého výstupy mali nesmierny význam aj pre ostatné stepné vtáčie druhy vrátane dravcov a sov. Na pôvodnej adrese www.dravce.sk sme spustili novučičkú web stránku, ktorá si odniesla aj pozitívne hodnotenie v relácii Rádia FM. Stránka má úplne nový dizajn a je robená

2008 – Slávka Sírjová.

Foto: S. Harvančík

2008 – Marcel Uhrin.

Foto: E. Míková

2008 – Ján Fukas.

Foto: M. Kaľavský

2009 – Mladá krv v RPS – Vlado, Martin, Soňa pri monitoringu. Foto: M. Noga

2009 – (Už) Staré kancelárske priestory na Svätoplukovej ulici – pred stretnutím výboru. Foto: archív RPS

v redakčnom systéme, s viacerými aktualizáciami funguje v málo zmenenej podobe dodnes, aktualizácia sa pripravuje. Českí kolegovia obnovili činnosť SOVDS, v časopise sa objavuje prvá zmienka o akustickom monitoringu sov, ktorý v nasledujúcich rokoch bude významnou pomocou pri ich výskume. Na sociálnej sieti Facebook zakladáme profil našej organizácie.

2010

Pod správou sekretariátu bolo realizovaných 7 väčších projektov a ďalších 13 bolo podporených pod hlavičkou Malých členských projektov. Veľkým záväzkom je pokračovanie projektu LIFE na ochranu sokola rároha, pričom k Slovensku a Maďarsku sa v tomto programe pridali Bulhari a Rumuni, projekt potrvá 4 roky a 2 mesiace (www.sakerlife.mme.hu). Novinkou je aj projekt s názvom „Koopérácia v ramsarskom manažmente nív v oblasti Moravy a Dyje“, realizovaný v spolupráci s mimovládnu organizáciu Daphne

a Štátnou ochranou prírody SR, Správou CHKO Záhoria, v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Rakúsko 2007 – 2013. V tomto projekte je RPS zodpovedná za propagáciu prírodných hodnôt Záhoria, aj prostredníctvom série exkurzií pre školy. V rámci projektu podporeného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja intenzívne využívame pri monitoringu aj fotopasce ako nové technológie, ktoré významnou mierou pomáhajú aj pri výskume dravcov. V apríli 2010 prichádza i zmena na poste účtovníka. Odchádza Silvia Kónyová a nahradila ju iná Silvia, Silvia Klešíková. V lete spolupracujeme na filme Jara Mikuša „Ohrozené krídla – hľadanie krajiny“, v ktorom je RPS zastúpená dvojicou kaňa popolavá & Michal Noga. Konečne máme jasno i v názvoch dravcov – v tomto roku publikuje trojica autorov (P. Kovalík, J. Topercer a S. Pačenovský) odporúčané názvoslovie vtákov sveta. V septembri prezentujeme výsledky monitoringu populácie sokola rároha na medzinárodnej konferencii v maďarskom Egeri.

2009 – Lucia Deutschová.

Foto: J. Chavko

2010 – Pri filmovaní kaní popolavých.

Foto: M. Noga

2011 – Satelitnými vysielacami označené sokoly rárohy.
Foto: J. Chavko

2011 – Rádiová telemetria hají – projekt Coro-Skat.
Foto: M. Noga

2011 – Účastníci konferencie.
Foto: K. Paunovic

2011

Veľmi nás zarmútila smrť dvoch vzácnych ľudí – Lucy Bobákovej a Jožka Somogyiho. V tomto roku sme zahájili veľký projekt LIFE Ochrana orla krikľavého na Slovensku s aktivitami cieľenými do ôsmich chránených vtáčích území, v ktorých sa vykonával monitoring 161 hniezdných teritórií (www.dravce.sk/apomarina). V rámci projektu LIFE na ochranu sokola rároha bola k hniezdu sokola rároha umiestnená videokamera, ktorá zachytávala priebeh hniezdenia. Začali sme tiež intenzívnejšie využívať fotopasce a všetky možnosti, ktoré ponúkajú. Štyri mladé samice sokola rároha boli označené satelitnou vysielacou, najslávnejšou sa stala Slávka, ktorá zimovala v Afrike, na hranici Nigeru a Nigérie. Tieto pre nás nové technológie prinášajú množstvo nových hodnotných a dôležitých výsledkov pre výskum hniezdej a potravej ekológie cieľových druhov, biotopových preferencií, migračných trás, či rizikových faktorov. Časopis Slovak Raptor Journal sa objavil v elektronickej verzii aj na stránke známeho internetového vydavateľstva Versita (v súčasnosti De Gruyter). Realizovali sme päť projektov, ďalších 13 bolo podporených v rámci programu Malých členských projektov. Rozbiehame projekt „Ochrana dravcov, bocianov a sov v regióne Záhoria a Niederösterreich, z programu cezhraničnej spolupráce s Rakúskom“ (<http://www.birdlife.at/coro-skat>). Aktívne sa zúčastňujeme medzinárodnej konferencie v srbskej Kikinde, ktorá je venovaná myšiarke ušatej. Počas novembrovej členskej schôdze sa konali voľby od orgánov RPS, ktoré potvrdili Jožka Chavka na pozíciu predsedu organizácie, na pozíciu kontrolóra bol zvolený Jano Fukas a členmi výboru sa stali Bedřich Landsfeld, Stano Harvančík, Lali Šimák a Braňo Matejovič.

2011 – Sčítanie myšiarok.
Foto: M. Noga

2012

Veľmi zaujímavý bol nález orla kráľovského pri obci Gomboš na východnom Slovensku. Jedinec mal obhorené ručné letky, pravdepodobne po zásahu elektrickým prúdom, niektorí nad ním „zlomili palicu“ a neverili v jeho uzdravenie. Vďaka obdivuhodnému zákroku tímu MVDr. Molnára na Univerzite veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach sa podarilo orlovi zhorené letky nadpojiť a po krátkej rehabilitácii ho vypustiť späť do voľnej prírody. Spolupráca s energetickými spoločnosťami sa rozšírila o monitoring vybraných trás elektrických vedení s cieľom získať presnú evidenciu o povahe a stave úsekov a navrhnúť vhodné opatrenia. Na základe požiadavky Ministerstva životného prostredia SR sme sa podieľali na príprave Správy o stave vtáčej kriminality na Slovensku, ktorá bola predložená Európskej komisii. Do projektovej rodiny pribudol v tomto roku aj ambiciózny zámer programu LIFE na záchranu sokola červenonohého a zachovanie tohto druhu ako hniezdíča na Slovensku, ako aj zlepšenie podmienok v partnerskom Maďarsku (www.falcoproject.eu). Začal sa tiež realizovať projekt „Ochrana a výskum vtáctva bez hraníc“ z programu cezhraničnej spolupráce s Maďarskom, zameraný na monitoring dravcov v prihraničných oblastiach. Zahajujeme aj 18 mesačný projekt „Ochranou orla kráľavého chránime biodiverzitu Oravy“, podporený v rámci programu Globálneho fondu pre životné prostredie (GEF), realizovaný v spolupráci so Záchranou stanicou a ekocentrom Zázrivá (www.dravce.sk/apomarinaorava). Okrem celkovo ôsmich projektov pod riadením sekretariátu bolo podporených 13 malých projektov členov RPS. V septembri sme sa – zastúpení Ervínom Haplom a Denisou Löbbovou zúčastnili „sylej“ konferencie v Poľsku.

Podieľali sme sa na tvorbe hromadnej pripomienky k návrhu novely vyhlášky k zákonu o poľovníctve a na jej prerokovaní. V rámci pracovnej skupiny Ministerstva životného prostredia SR sme sa podieľali na tvorbe návrhu nového znenia zákona o ochrane prírody a krajiny. Na základe našej žiadosti ministerstvo predĺžilo výnimku RPS do konca roka 2017, aktualizovali sme tiež zoznam členov, na ktorých sa výnimka vzťahuje.

Na Slovensku boli v tomto roku prvýkrát pozorované dva druhy dravcov – krahulec krátkoprstý (*Accipiter brevipes*) a luniak sivý (*Elanus caeruleus*).

2012 – Rehabilitovaný orol kráľovský.

Foto: G. Lipták

2012 – Členská schôdza.

Foto: J. Chavko

2013

Tento rok sa niesol aj v znamení konferencií – vo februári sme zastupovali Slovensko a prezentovali výsledky na konferencii, zameranej na tzv. vtáčiu kriminalitu a v marci na konferencii venovanej vzťahu vtáctva a nadzemných elektrických vedení, obidve konferencie organizovali maďarskí kolegovia. Najvýznamnejšou udalosťou však pre nás bola 7. medzinárodná konferencia o ochrane orla kráľovského, ktorú RPS ako hlavný organizátor, s veľkým príspevom najmä kolegov z Maďarska, organizovala 2.-5. októbra v Bratislave. Na konferencii sa zúčastnilo 43 odborníkov z 9 krajín, odznelo tu 23 príspevkov. Okrem skvelých príspevkov a výstupov konferencie bolo pre nás odmenou aj množstvo pozitívnych ohlasov a poďakovaní, ktoré sme dostali od účastníkov. Ako jedna z 276 európskych mimovládnych organizácií, sa RPS zapojila do výzvy adresovanej Európskemu parlamentu za lepšiu Spoločnú poľnohospodársku politiku, ktorá bola predmetom marcového zasadnutia EP. Podieľali sme sa tiež na príprave

Európskeho akčného plánu pre sysľa pasienkového, veľmi dôležitá bola aj naša práca na pripomienkach k návrhu novely zákona o ochrane prírody a krajiny a účasť na súvisiacich stretnutiach.

V tomto roku bol úspešne ukončený trojročný projekt venovaný ochrane a výskumu dravcov a sov na Záhorí. Jeho výsledkom boli vedecké poznatky (za použitia telemetrie, fotopascí, datalogerov, diktafónov a intenzívneho monitoringu), ochrana druhov i lokalít, propagácia a publikácia získaných dát.

RPS významnou mierou prispela k tvorbe a zapracovaniu agroenvironmentálnych a lesnícko-environmentálnych schém do Programu rozvoja vidieka SR pre nové programové obdobie 2014 -2020. Pripojili sme sa k schéme farebného krúžkovania mláďat sokola myšiara. Stali sme sa jednou zo siedmich zakladajúcich organizácií Zelenej koalície. V priebehu roka bolo realizovaných sedem rôznych projektov pod riadením sekretariátu, v rámci programu Malých členských projektov bolo podporených 14 žiadostí od 13 riešiteľov.

2013 – Medzinárodná konferencia o orlovi kráľovskom, spoločná fotografia.

Foto: J. Chavko

2014 – Účastníci konferencie o orlovi kríklávom.

Foto: J. Siman

2014

RPS, spolu s Východoslovenskou energetikou Holding a.s., boli hlavným organizátorom Medzinárodnej konferencie o ochrane orla kríklávého, ktorá sa konala v rámci projektu LIFE „Ochrana orla kríklávého na Slovensku“, v termíne 25.-27. septembra v Košickej Belej. Konferencie sa zúčastnilo 57 účastníkov zo 14 krajín a obdobne ako na minuloročnú bratislavskú konferenciu, aj na túto sme dostali množstvo pozitívnych ohlasov a hodnotení. Po 40 rokoch sa pri Trnave podarilo potvrdiť hniezdny výskyt páru sokola červenonohého, čomu sme sa veľmi potešili napriek tomu, že pár napokon nezahniezdil. Slovensko sa po prvýkrát zapojilo do medzinárodného monitoringu ťahnuccích sokolov červenonohých na nocoviskách. Realizovali sme sedem väčších projektov, pričom od septembra 2014 pribudol projekt LIFE Energia, ktorého hlavnou aktivitou je ochrana vtáctva pred nárazmi do elektrických vedení (www.lifeenergia.sk). Tento projekt je v poradí siedmym LIFE projektom RPS. V rámci programu Malých členských projektov RPS bolo podporených 11 žiadostí. Aktívne sme sa podieľali v spolupráci so sekretariátom Bonnského dohovoru aj na príprave globálneho programu záchranu sokola rároha. Posledným dňom roka sa skončil aj veľmi úspešný projekt LIFE na ochranu sokola rároha, v rámci ktorého sa podarilo dosiahnuť množstvo prevratných výsledkov a realizovať veľa aktivít pre podporu stabilizácie populácie druhu na Slovensku. Z dôvodu legislatívnych zmien, priaznivých z hľadiska dotácií na biomasu, zaznamenávame v krajine rozsiahle ťažby lesných porastov, aj vegetácie v otvorenej krajine, brehových porastov, ťaží sa i v hniezdom období, energiu venujeme snahám na zabránenie výrubov aspoň v najvýznamnejších územiach.

2015 – V roku 2015 dosahujeme rekordný počet mediálnych výstupov.

Foto: L. Deutschová

2015

Boj so zákernou chorobou nedokázal vyhrať Gabko Demeter, ktorý nás navždy opustil, čím prišiel svet o výnimočného človeka a skvelého dravčiara. Po 4,5 roku bol ukončený projekt LIFE na ochranu orla kríklávého, doposiaľ najväčší projekt, realizovaný pre tento druh na Slovensku. Priniesol veľa vzácných, jedinečných a významných výsledkov, využiteľných v širokom spektre aktivít RPS. Jedným z mnohých výstupov projektu je aj film Spoločne chránime orla kríklávého, v produkcii Tomáša Hulíka a RPS. Film má veľký úspech a my veľkú radosť. Malé členské projekty realizovalo 11 riešiteľov. Veľkou novinkou je príprava, zverejňovanie a rozosielanie Spravodaja RPS na mesačnej báze. V tomto roku dosahujeme rekordný počet mediálnych výstupov a vydávame rekordný počet tlačových správ (viac ako 30). Výsledky organizácie boli prezentované aj na dvoch medzinárodných konferenciách – v apríli to bol odborný seminár skupiny VSE, kde sme sa podelili o ciele projektu LIFE Energia, v septembri sme rozprávali o populácii orla kríklávého na Slovensku a v novembri o aktuálnych poznatkoch z mapovania elektrických vedení, opäť v rámci projektu LIFE Energia. Poskytli sme tiež podklady pre prezentáciu výsledkov za Slovensko na novembrový európsky workshop o environmentálnych trestných činoch, so zameraním na otravy. Koordinujeme dlhodobý proces prípravy návrhu Medzinárodného akčného plánu pre ochranu orla kríklávého. V lete rezonoval v médiách silný príbeh adopcie orla Karola, ktorý sa stal symbolom ochrany orla kráľovského na Slovensku a bol podnetom pre vznik kampane Návrat orlov (www.navratorlov.sk). V tomto roku sa prvýkrát realizoval program 3D od ZSE, ktorý podporuje činnosť členov RPS na západnom Sloven-

2015 – Predseda s riaditeľkou na sčítaní nocujúcich sokolov červenonohých ☺
Foto: L. Deutschová

sku (www.dravce.sk/3D). Na novembrovej členskej schôdzi má premiéru dlho očakávaný, nádherný film Stana Kováča o sokolovi rároho, ktorého tvorba bola podporená aj ukončeným projektom LIFE.

10 ROKOV V ČÍSLACH:

V rozpätí rokov 2006 – 2015 sa podarilo zozbierať množstvo vzácných údajov o hniezdení dravých vtákov a sov, vďaka čomu sme publikovali stovky článkov v odborných časopisoch, prezentovali desiatky príspevkov na odborných fórach a realizovali stovky prednášok, exkurzií či kurzov pre žiakov, študentov, verejnosť. Od roku 2007 bolo vydaných 10 čísel časopisu *Slovak Raptor Journal*, 15 čísel časopisu *Dravce a sovy*, zachytili sme takmer 1000 mediálnych výstupov, vydali sme viac ako 30 druhov brožúr a ďalších materiálov, od roku 2009 sme na najznámejšej sociálnej sieti Facebook zozbierali viac ako 2340 „lajkov“, naša web stránka od roku 2009 znamenala vyše 159-tisíc návštev ľudí z 10 krajín. V rámci programu Malých členských projektov bolo rozdelených viac ako 42 000 eur na podporu 97 projektov. Pokračujeme v prevencii, odhaľovaní a riešení prípadov nelegálnej činnosti, v našej databáze je takmer 300 prípadov od roku 2000, kedy sa obeťami trestných činov či priestupkov stalo viac ako 660 jedincov 57 rôznych vtáčích druhov. Okružkovaných bolo približne 6-tisíc jedincov (dravé vtáky aj sovy), vytvorili sme stovky hniezdnych príležitostí v podobe búdok a hniezd. Zapojili sme sa do desiatok správnych konaní, podarilo sa nám ochrániť množstvo hniezd a vzácných biotopov. Riešili sme tiež stovky prípadov zranených či opustených vtáčat, pre

časť z nich sme zabezpečili adopciu do náhradných hniezd, pre iné potrebnú veterinárnu starostlivosť a rehabilitáciu.

Viac informácií z nedávnej aj staršej histórie nájdete na stránke www.dravce.sk, napríklad v Správach o činnosti RPS za jednotlivé roky, veľmi dobrý prehľad o tom čo robíme ponúka aj www.facebook.com/dravce.sk.

Za skvelými výsledkami, ktoré dosahujeme, je húževnatá práca celého obrovského tímu organizácie, ktorý tvorí v súčasnosti približne 240 ľudí z celého Slovenska. Každý, kto prispel a prispieva k rozvoju organizácie, je dôležitý, spolu sa nám veľmi úspešne darí naplniť našu misiu. Sme presvedčení, že nás čaká skvelá budúcnosť plná nových poznatkov, skúseností, zážitkov. Tešíme sa na ňu.

SUMMARY

BIG DEAL

In 2015 the Raptor Protection of Slovakia celebrates 40 years of its existence. Since 1975, when the organisation was established a lot of things has happened. The first 30 years were summarised in an article published in our magazine in 2006. Among the results of the last 10 years we will use some numbers: Since 2007 we published 10 issues of the Slovak Raptor Journal and 17 issues of the Birds of Prey and Owls Magazine. More than 1000 times we appeared in media, over 30 different types of brochures and leaflets were published. We have over 2340 likes on Facebook. Our web page was visited 159 thousand times by people from 10 countries. 85 Small Member Projects were supported by more than 37 thousand euro. Over 6 thousand chicks were ringed (birds of prey and owls together), hundreds of breeding opportunities were created. A lot of valuable data about breeding were recorded, evaluated and presented. Raptor Protection of Slovakia is now seen as a highly qualified, expert organisation focused not only on the conservation of birds of prey and owls. Our activities follow the principles to halt the loss of biodiversity and the principles of sustainable development.

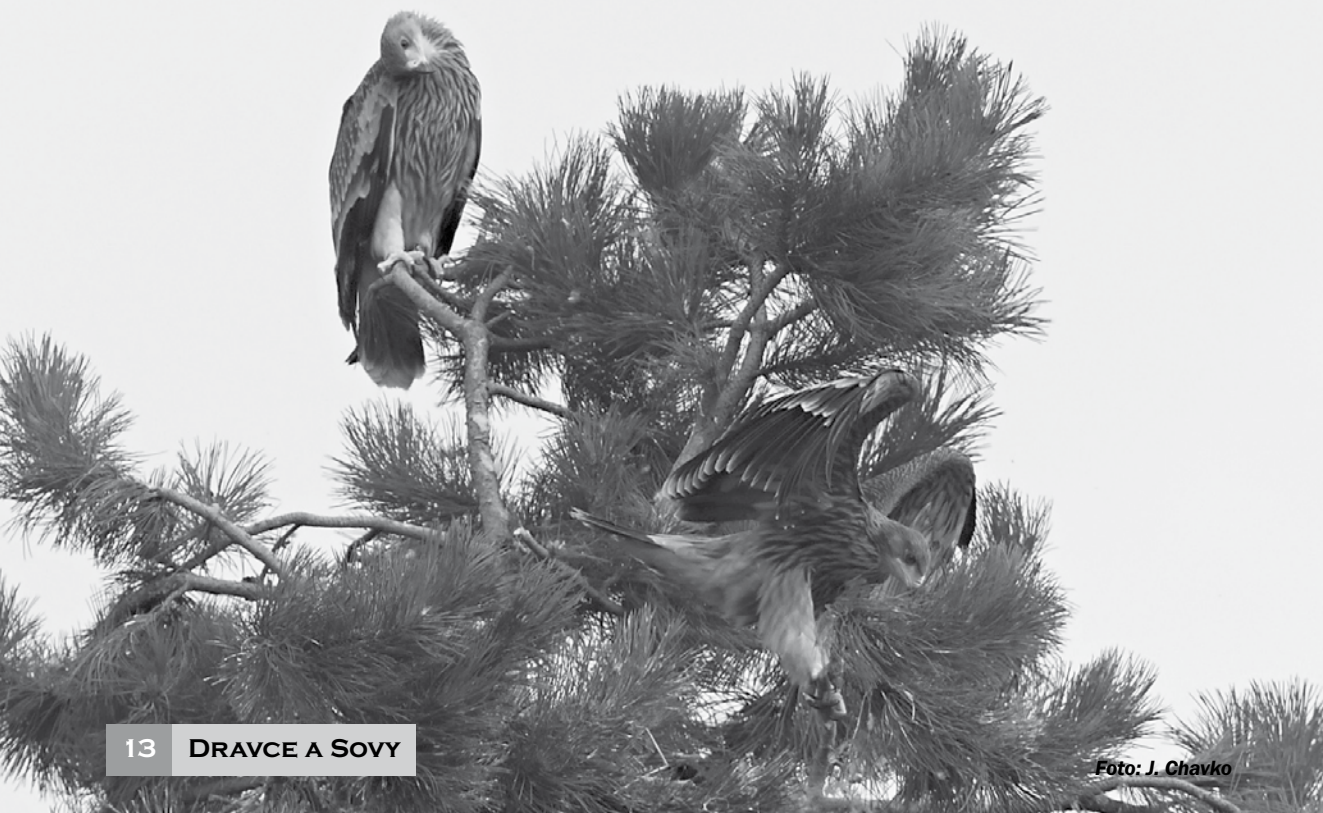
OROL KAROL SA STAL SYMBOLOM OCHRANY ORLA KRÁĽOVSKÉHO NA SLOVENSKU

Martina Brinzíková Badidová

Práve sme s Jožom Chavkom pripravovali výstup pre televíziu Markíza a išli sme s redaktorom Marekom Gudiakom natočiť rozhovor o dvoch nájdených mŕtvych mláďatkách orla kráľovského. Jožovi opäť zvonil telefón, naliehavo volal Stano Kováč so znepokojujúcou správou. Ťažba štiepkárskymi strojmi v pohorí Tríbeč v predchádzajúce dni bola rozsiahla a agresívna a potvrdzuje sa, že rodičia mláďaťa orla kráľovského sa zatiaľ k hniezdu nevracajú. Silný rachot štiepkárskych strojov vytrhávajúcich stromy aj s koreňmi a kúdoly prachu pri ťažbe lesných porastov v priamej blízkosti hniezda s mláďaťom orlí pár vystrašili natoľko, že sa už k hniezdu neodvážili priletieť. Stano Kováč denne navštevoval hniezdisko a vyčkával návrat orlích rodičov, no bez-

výsledne a stal sa tak prvým adoptívnym rodičom mláďatka. Každý deň vyliezol k hniezdu a krmil vyhľadovaného malého orlíka. Vzniklo silné puto a orlíča dostalo kráľovské meno „Karol“ alebo podľa čísla krúžku „501“.

Keď sa potvrdilo, že orlí rodičia sa k mláďatku nevrátia, Stano Harvančík a Andrej Dubravský navrhli umiestnenie Karola do hniezda, ktoré sa nachádza asi 20 km severnejšie a je v ňom vekovo zhodné orlíčatko. A tak 10. júla 2015 vyniesol Jožo Chavko Karola na chrbte a vložil ho do hniezda k náhradným rodičom, starajúcich sa len o niekoľko dní staršiu sestru, ktorá dostala meno Katka. Hniezdo sme z diaľky nepretržite monitorovali a s napätím sme čakali, ako sa situácia vyvinie – ako budú Katka a rodičia reagovať

Orol čaká na premiestnenie.

Foto: J. Chavko

Pri adoptívnom hniezde.

Foto: J. Chavko

a či sa budú o Karola starať. Katke sa nový „brat“ páčil, to bolo zjavné hneď od začiatku. Vykručala naňho hlavu a jemne ho šteklika veľkým zobákom. Rodičovský pud bol veľmi silný a už o krátky čas nosili samec i samica potravu obom orličatám. Staršia Katka ako prvá dominovala na vyšších konároch a trénovala krídla. Vyletela 4. augusta, Karol o dva dni na to, čo bolo veľkým zadosťučinením celej akcie.

Populácia orla kráľovského na Slovensku je kriticky ohrozená, hniezdi na východnom a západnom Slovensku v počte 40 – 45 párov. Všetky hniezda sú počas sezóny pravidelne kontrolované našimi členmi, za čo by sme im chceli touto cestou veľmi poďakovať – srdcom monitoringu orlov kráľovských na východnom Slovensku je Štefan Danko a Jozef Mihók. Na západnom Slovensku sa „kráľovák“ venuje najmä Jozef Chavko, Stano Kováč, Stano Harvančík, Andrej Dubravský, Leoš Prešinský, Richard Galaš, Bedřich Landsfeld a Jirko Pavelka.

Úspešná adopcia, ktorá sa v tomto prípade podarila, je mimoriadne významná a dôležitá, pretože ide o kriticky ohrozený druh. Záchrana každého jedinca orla kráľovského má nesmierny význam pre zachovanie a stabilitu celej jeho populácie na Slovensku. Niekoľko týždňov sme spolu s verejnosťou i novinármi netrpezlivo sledovali Karolov príbeh, ktorý veľmi silno rezonoval v médiách. Zostáva už len veriť, že sa nám podarí zabezpečiť takú ochranu a starostlivosť, aby sme udržali stabilnú hniezdnu populáciu.

Orol Karol sa stal symbolom ochrany orla kráľovského na Slovensku, jeho príbeh si môžete pozrieť na profile Ochrany dravcov na Slovensku tu: <https://youtu.be/Q4V13NnMfdg>. Záštitu nad jeho ochranou a hlavným finančným podporovateľom tohto druhu na západnom Slovensku je Západoslovenská energetika, a. s. Už onedlho pribudnú aj tričká s motívom Karola a ďalšie

aktivity, ktorými by sme chceli poukázať na to, že aj taký majestátny dravec s prívlastkom kráľovský je odkázaný na našu pomoc. Ďalšie informácie nájdete na stránke www.dravce.sk/3D.

Záverom by som sa chcela poďakovať Jožovi Chavkovi, Stanovi Kováčovi a Stanovi Harvančíkovi, patrónom orla kráľovského na západnom Slovensku – ZSE, a.s., médiám a mnohým ďalším za pomoc nielen Karolovi, ale i pri priblížení tohto dojímavého príbehu verejnosti.

SUMMARY

EAGLE KAROL HAS BECOME A SYMBOL OF IMPERIAL EAGLE PROTECTION IN SLOVAKIA

During a regular control of nests of Imperial Eagles at Nitra in the mountains Trábeč we registered massive exploitation of forests in the immediate surroundings of the nest. Trees were cut with roots, machines emitted an enormous noise and caused strong dust. All this could be the reason of the fact that adults left their nestling at the age of about 60 days. For about 4-5 days we fed young eagle in the nest, once we were sure, parents will not return, we took him from the nest. Eagle, which we named Karol, was in our temporary custody a few days and on the 10th July we put it in the nest of another pair of Imperial Eagle, where already was one nestling of the same age. We continued to monitor the adoption. At the beginning of August both fled out from the nest. Rare adoption was successful.

DREVO, ALEBO HLINÍK?

Michal Noga & Jozef Chavko

Hniezdna populácia sokol rároha na Slovensku má jedno – do určitej miery diskutabilné – špecifikum. Celá hniezdna populácia hniezdi v búdkach alebo umelých hniezdných podložkách. Tento aspekt bol podrobnejšie prezentovaný a rozoberaný v iných prácach (Chavko J. 2010, Chavko & Deutschová 2012). Naším cieľom bolo zistiť aké sú mikroklimatické rozdiely v dvoch typoch najčastejšie využívaných búdok – hliníkovej a drevenej. V oboch búdkach boli v rovnakom čase inštalované dva datalogery, ktoré v polhodinových intervaloch zaznamenávali teplotu a vlhkosť. Jeden dataloger bol umiestnený vo vnútornom priestore búdky, chránený jej stenami a druhý bol umiestnený mimo búdky v jej blízkosti. Zaujímali nás maximálne a minimálne teploty, rozdiely teplôt v búdkach a mimo nich a samozrejme i rozdiely medzi oboma typmi búdok. Lokality boli od seba vzdialené 3.6 km, hliníková búdka mala vletový otvor orientovaný na juhozápad, drevená na východ. Sledované bolo obdobie od

22.11.2014 po 12.09.2015, z každého datalogeru bolo vyhodnotených 7056 záznamov. Osobitne sme porovnali hniezdne obdobie, ohraničené dátumami 10.3.2015 – 30.06.2015 (vyhodnotených 2712 záznamov). Základné namerané charakteristiky sú uvedené v tabuľke 1. a v tabuľke 2. Hliníková búdka v nebola v tomto roku obsadená, v drevenej sokol rároh vyvedol 4 mláďatá.

Všimneme si najskôr drevenú búdku. Priemerná teplota v nej bola 12.42 °C, v hniezdnom období o niečo vyššia, 14.51 °C. Na prekvapenie, druhý dataloger, ktorý bol umiestnený mimo búdky zaznamenal priemernú teplotu nižšiu, hoci rozdiely sú minimálne: 0.2 °C, resp. 0.3 °C. V búdke bolo teda o niečo nižšia teplota, ako bola nameraná vonku. Maximálna teplota v búdke bola zaznamenaná 12.8.2015 (36.8 °C), mimo búdky o deň skôr (11.8.2015), nameraných 39.5 °C. V hniezdnom období bola najvyššia teplota zistená zhodne 13.6.2015, v búdke 32.7 °C, mimo búdky 33.8 °C. Trochu väčšie rozdiely boli zazna-

Umiestnenie datalogerov.

Foto: J. Chavko

Foto: J. Chavko

menané v počte záznamov, kedy teplota presiahla 30 °C, resp. klesla pod 0 °C, ale v hniezdnom boli počty týchto záznamov takmer identické. Rozdiely vo vlhkosti boli takmer zanedbateľné.

Priemerná teplota v hliníkovej búde bola 13.16 °C, mimo búde 12.44 °C. V hniezdnom období bol rozdiel porovnateľný: 15.3 °C v búde a 14.47 °C mimo búde. Zistené maximálne teploty sú vyššie, než v drevenej búde: najvyššia teplota bola dosiahnutá 13.8.2015, kedy dataloger v hliníkovej búde zaznamenal teplotu 44.9 °C; najvyššia teplota mimo búde bola zistená 11.8.2015 a to 40.12 °C. Aké teploty

ty v tieto dni na celom Slovensku panovali ukazujú obrázok č. 1. V hniezdnom období bolo najteplejšie v búde 8.6.2015 (38.2 °C), mimo búde 13.6.2015 (34.5 °C). Najmarkantnejší rozdiel v počte záznamov, kedy teplota vystúpila nad 30 °C. Kým vonkajší dataloger zaznamenal 376 prípadov (v hniezdnom období 33), dataloger umiestnený v búde zachytil až 545 záznamov (110 v hniezdnom období).

Porovnať teplotné rozdiely medzi oboma búdami nie je metodicky správne, svoju rolu môže zohrať umiestnenie datalogera, rozdielny vplyv vetra, či iné miestne špecifikum; každopádne rozdiely v priemerných teplotách v oboch búdach nie sú vysoké. V hliníkovej búde bola priemerná teplota o 0.74 °C vyššia než v drevenej búde, ak porovnáme len hniezdné obdobie, tak sa rozdiel zvýši na 0.79 °C. Jediný výraznejší rozdiel bol ale v počte záznamov teplôt nad 30 °C. Táto hodnota bola v hliníkovej búde prekročená 110×, v drevenej búde 35×.

Prezentované údaje ukazujú, že hoci je hliníková buda o niečo teplejšia, nepredstavuje tepelnú pascu a jej vnútorné prostredie je teplotne porovnateľné s vonkajšou teplotou. Svoj podiel na tom určite má i veľký vletový otvor, ktorý zabezpečuje dostatočnú cirkuláciu vzduchu. Len pre porovnanie, teplota meraná v hniezdných kotlíkoch výrov, umiestnených na nechránených vápencových skalách dosiahla i hodnoty nad 50 °C (Noga, 2013).

Tabuľka 1.: Namerané hodnoty v období od 22.11.2014 do 12.09.2015.

Meracie miesto	795 - vnútri		795 - vonku		1037 - vnútri		1037 - vonku	
Priemerná teplota v °C	12,42		12,7		13,16		12,44	
Max °C / dátum	36,8	12.8.2015	39,5	11.8.2015	44,9	13.8.2015	40,2	11.8.2015
Min °C / dátum	-10,5	31.12.2014	-10	31.12.2014	-10,7	31.12.2014	-10,5	31.12.2014
Počet záznamov < 0 °C	547		439		485		499	
Počet záznamov > 30 °C	361		381		545		376	
Priemerná vlhkosť	68,14		67,4		66,3		68,1	
Max / dátum	97	2.12.2014	97,1	3.12.2014	96,4	19.8.2015	97,3	3.12.2014
Min / dátum	25,8	16.4.2015	18,6	16.4.2015	14,3	12.8.2015	18,1	12.8.2015

Tabuľka 2.: Namerané hodnoty v hniezdnom období od 10.3.2015 do 30.06.2015.

Meracie miesto	795 - vnútri		795 - vonku		1037 - vnútri		1037 - vonku	
Priemerná teplota v °C	14,51		14,72		15,3		14,47	
Max °C / dátum	32,7	13.6.2015	33,8	13.6.2015	38,2	8.6.2015	34,5	13.6.2015
Min °C / dátum	-0,6	23.3.2015	-0,5	23.3.2015	-0,8	23.3.2015	-1,1	23.3.2015
Počet záznamov < 0 °C	3		3		4		4	
Počet záznamov > 30 °C	35		34		110		33	
Priemerná vlhkosť	62,3		62,15		60,67		62,9	
Max / dátum	95,7	4.5.2015	95,2	4.5.2015	94,3	15.3.2015	96,9	4.5.2015
Min / dátum	16,4	16.4.2015	18,6	16.4.2015	16,8	16.4.2015	20,1	16.4.2015

LITERATÚRA

Chavko J., Deutschová L., 2012: Population of Saker Falcon (*Falco cherrug*) in Western Slovakia between 1976 and 2010. *Aquila* (2012), Vol. 119, p. 57 – 64.

Chavko J., 2010: Trend and conservation of Saker Falcon (*Falco cherrug*) population in western Slovakia between 1976 and 2010. *Slovak Raptor Journal* 4, p. 1 – 22.

Noga M. 2013: Teplo, teplo, teplejšie (v hniezde výra skalného). *Dravce a sovy* 2: 9, 26-28.

SUMMARY

WOODEN OR ALUMINIUM?

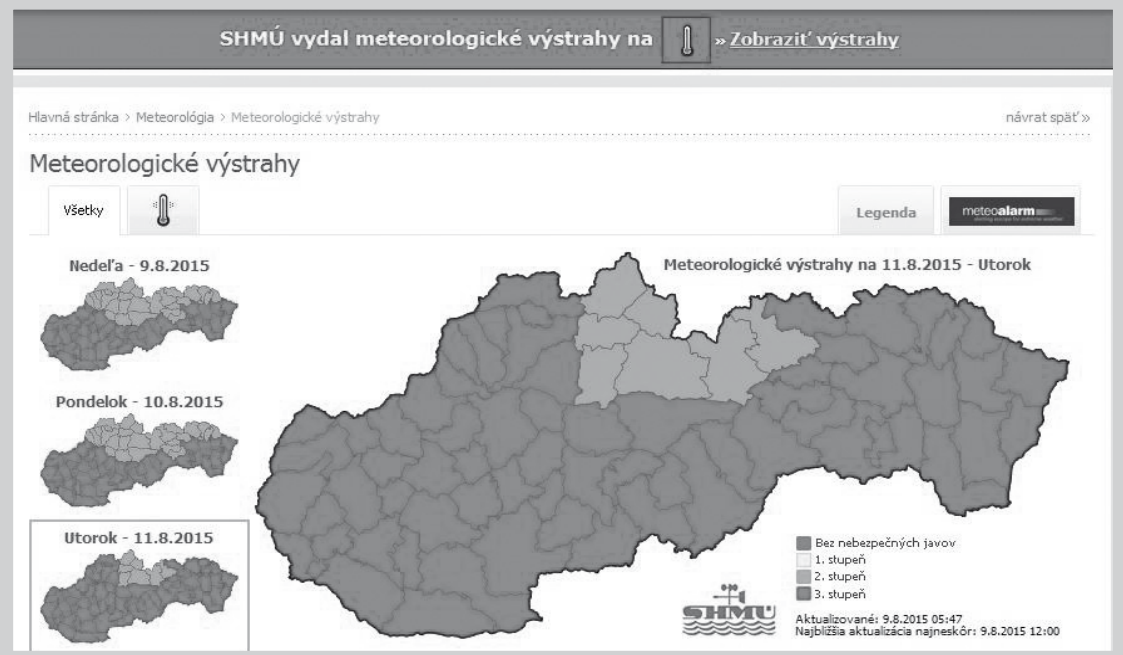
In the period between 10th March and 30th June we recorded the temperature and humidity in a wooden and aluminium nest box, both installed on a high voltage pylon. From the recorded values it is obvious that although the aluminium nest box is warmer than the air around, it does not pose a thermal trap for the nesting birds. The average temperature in this nest box was only by 0,79 °C higher than the average temperature outside the nest box. The difference was in the number of records with temperature over 30 °C. This value was exceeded 110 times in aluminium nest box while outside the nest box it was recorded 33 times.

ČO VRAVELO SHMÚ

Marec bol v sledovanej oblasti teplotne nadnormálny, na stanici Bratislava – letisko bola zistená najvyššia priemerná teplota vzduchu 6.5 °C. Zrážkovo bol tento mesiac normálny, rovnako oblačnosť bola v medziach normálu. V apríli bola zaznamenaná priemerná mesačná teplota v normálnych hodnotách (Bratislava – letisko 11.3 °C, max. 26.9 °C 16.4.2015, min. 0.6 °C 19.4.2015); zrážkovo bol tento mesiac slabší, namerané hodnoty boli podnormálne. Mesiac máj sa teplotne a zrážkovo nevymyká normálu. Maximálna teplota 26.8 °C bola na stanici Bratislava – letisko zistená 26.5.2015, minimálna 12.5., 5.6 °C. Priemerná teplota dosiahla hodnotu 15.6 °C. V júni už boli zaznamenané výraznejšie odchýlky od dlhodobých priemerov – teplotne bol tento mesiac nadnormálny, ešte výraznejší bol rozdiel v úhrnoch zrážok – v sledovanej oblasti boli charakterizované ako silne podnormálne. Priemerná teplota v mesiaci na stanici Bratislava – letisko bola 20.5 °C, maximálna hodnota (32.5 °C) bola nameraná 13.6.2015, minimálna (9.0 °C) 18.6.2015.

Zdroj: *Bulletin Meteorológia a klimatológia, Slovenská republika, Ročník 21, čísla 3, 4, 5 a 6, 2015. Slovenský hydrometeorologický ústav.*

SHMÚ vydal meteorologické výstrahy na » [Zobrazit' výstrahy](#)

Obrázok 1. Nanajvyšší stupeň varovania pred vysokými teplotami platil takmer na celom území SR.

AKÁ BOLA MIGRÁCIA SOKOLOV ČERVENONOHÝCH V ROKU 2015

Roman Slobodník

Migrácia vtáctva je obrovský fenomén. Dnes, vďaka rôznorodým metódam, už vieme u mnohých druhov povedať, kam a odkiaľ sa sťahujú, či ako dlho migrácia tomu či tamtomu druhu trvá. Dalo by sa povedať, čo druh, rod, či druh, to iná stratégia. A napriek tomu, akým množstvom informácií dnes disponujeme, napriek tomu máme v pomyslenej mozaike migračných informácií ešte mnoho bielych miest (Cepák et al., 2002).

Veľa (ne)známeho panuje aj u sokola červenonohého. Niekoľko spätných hlásení informujúcich o preletoch jednotlivých vtákov v Európe, či severnej Afrike nám neumožňovalo konštatovať „veľké“ závery o hniezdacej populácii v Karpatskej kotline. Až telemetrické sledovanie vtákov označených v Maďarsku a Rumunsku nám odhalilo, ako vyzerá migrácia tohto druhu u populácie zo strednej Európy (Fehérvári et al., 2014). Táto štúdia zároveň potvrdila význam nocovnísk, ako stanovišť, kde sa sokoly z okolia zhromažďujú a z ktorých následne vyrážajú za potravou či na svoju ďalšiu migráciu. Aj preto sme sa už v roku 2014 zamerali práve na tieto miesta a v priebehu augusta až októbra sledovali vybrané lokality za účelom rátania sokolov pred zotmením (Slobodník, 2015). Podobne ako v roku 2014, sme si aj tento rok vyčlenili na monitoring stredy a od 34. do 41. týždňa, teda od druhej polovice augusta do začiatku októbra sa uskutočnilo sčítanie na šiestich stabilne monitorovaných lokalitách v Chránených vtáčích územiach Sysľovské polia (1 lokalita), Úľanská mokraď (1) a Dolné Považie (2). K týmto miestam sme podobne ako vlani priradili dve lokality s výskytom „červenonôžiek“ (Turiec, Považie).

A aké boli výsledky? Spolu sme narátali 169 sokolov, čo je oproti roku 2014, kedy bolo identifikovaných 91 jedincov, pomerne výrazný nárast. Vzhľadom k výsledkom v celej Karpatskej kotline, je to zaujímavý poznatok, nakoľko v celej oblasti (Slovensko,

mažďujú a z ktorých následne vyrážajú za potravou či na svoju ďalšiu migráciu. Aj preto sme sa už v roku 2014 zamerali práve na tieto miesta a v priebehu augusta až októbra sledovali vybrané lokality za účelom rátania sokolov pred zotmením (Slobodník, 2015). Podobne ako v roku 2014, sme si aj tento rok vyčlenili na monitoring stredy a od 34. do 41. týždňa, teda od druhej polovice augusta do začiatku októbra sa uskutočnilo sčítanie na šiestich stabilne monitorovaných lokalitách v Chránených vtáčích územiach Sysľovské polia (1 lokalita), Úľanská mokraď (1) a Dolné Považie (2). K týmto miestam sme podobne ako vlani priradili dve lokality s výskytom „červenonôžiek“ (Turiec, Považie).

A aké boli výsledky? Spolu sme narátali 169 sokolov, čo je oproti roku 2014, kedy bolo identifikovaných 91 jedincov, pomerne výrazný nárast. Vzhľadom k výsledkom v celej Karpatskej kotline, je to zaujímavý poznatok, nakoľko v celej oblasti (Slovensko,

Kírdlik sokolov červenonohých pred zancovaním.

Foto: J. Chavko

Rumunsko, Maďarsko a Srbsko) bol zaznamenaný pokles celkového počtu migrujúcej populácie. Za najvýznamnejšiu lokalitu hodnotíme jednoznačne CHVÚ Sysľovské polia, kde bolo zaznamenaných až 80 % zo všetkých sokolík (135 jedincov). Naopak, na Dolnom Považí sme za celé sledované obdobie na dvoch lokalitách (a súčasne historických hniezdiskách) zaznamenali len tri vtáky. Paradoxne, na týchto miestach, sme zaznamenali niekoľkokrát samice počas hniezdného obdobia a verili sme, že tieto lokality budú využívané častejšie aj ako migračné zastávky. Pri pohľade na dynamiku migrujúcich vtákov konštatujeme vrchol migrácie v 36. týždni, kedy bolo zaznamenaných 53 sokolov. Toto číslo je oproti maximu z roku 2014 – 46 exemplárov v dvojtýždňovom predstihu, čo môže súvisieť s ochladením, ktoré nastalo v prvej polovici septembra (Orbán et al., 2014). Napriek tomu bol druh zaznamenaný ešte aj po oficiálnych sčítacích termínoch na Turci (11.10., M. Dobrota) a na Sysľovských poliach (12.10., K. Bacsa & R. Slobodník), pričom tieto pozorovania radieme medzi najneskoršie dáta u druhu na Slovensku (Dančo, 2008). Z hľadiska populačnej štruktúry prevažovali samce (43 %), nasledovanými juvenilmi (33 %), pričom samice tvorili najmenšiu zložku (24 %). Je potrebné ale doplniť, že nie všetky nocujúce vtáky boli vzhľadom k svetelným podmienkam determinované. Aj tieto čísla naznačujú, že množstvo adultných vtákov v roku 2015 nezahniedzilo v dôsledku nízkej potravnjej ponuky na hniezdiskách, resp. nestihlo zahniezdiť v dôsledku neskorého priletu na svoje hniezdné lokality (Palatitz, 2015).

Aj tieto výsledky nám potvrdili obrovský význam posledných hniezdných lokalít, keďže práve tu sa sokoly vyskytovali najpočetnejšie. Nasledujúce aktivity budú zamerané nie len na monitoring populácie sokola červenonohého, ale aj na manažmentové opatrenia vedúce ku zlepšeniu podmienok na týchto miestach v rámci projektu LIFE11/NAT/HU/000926 Ochrana sokola červenonohého v Karpatskej kotline.

POĎAKOVANIE

Chcem sa úprimne poďakovať všetkým aktívnym sčítajúcim, bez ktorých by daný prehľad nemohol vzniknúť, najmä Martinovi Dobrotovi, Jankovi Kočimu, Jožkovi Lengyelovi, ďalej Jozefovi a Jaroslavovi Spišákovcom, Jurajovi Kálnayovi, Tomášovi Veselovskému, Kristiánovi Bacsovi a tiež Lucii Deutschovej, Mišovi Nogovi a Jožovi Chavkovi.

LITERATÚRA

<http://falcoproject.eu/sk/content/v-38tyzdni-bol-pozorovany-rekordny-pocet-sokolov-cervenonohych-na-nocoviskach>

<http://falcoproject.eu/sk/content/ubul-sa-vratil-do-dunajskej-delta-po-33-tisic-kilometrov-dlhej-vyprave>

Cepák J, Klvaňa P, Škopek J, Schröpfer L, Jelínek M, Hořák D, Formánek J & Zárýbnický J (eds): Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. Aventinum, Praha, 607 s.

Dančo, Š, 2008: Sokol červenonohý (*Falco vespertinus*), 288-289. In: Cepák J, Klvaňa P, Škopek J, Schröpfer L, Jelínek M, Hořák D, Formánek J & Zárýbnický J (eds): Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. Aventinum, Praha, 607 s.

Fehérvári P, Lázár B, Palatitz P, Solt S, Nagy A, Prommer M, Nagy K, Harnos A, 2014: Pre-migration roost site use and timing of postnuptial migration of Red-footed Falcons (*Falco vespertinus*) revealed by satellite tracking. *Ornis Hungarica*, 22, str. 36-47.

Slobodník R, 2015: Výrazná jesenná migrácia sokolov červenonohých v roku 2014. *Dravce a sovy*, 1/2015, str. 28.

SUMMARY

WHAT WAS THE MIGRATION 2015 OF RED-FOOTED FALCON LIKE IN SLOVAKIA?

In the period from 34th to 41st week, i.e. from the second half of August until the begin of October, the weekly counting of Red-footed falcons was carried out in the selected localities of West Slovakia. The biggest number of falcons (53 individuals) was found in the 36th week. Most of all falcons (80%) were observed at one site in SPA Sysľovské polia.

EXPEDÍCIA HORTOBÁGY 2015

Roman Slobodník

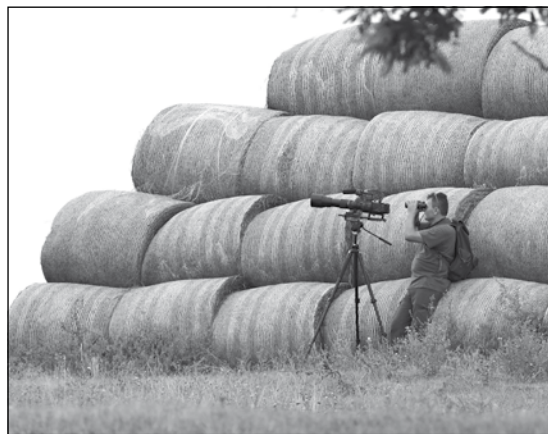
Výmena informácií a skúseností s manažmentom hniezdných lokalít sokola červenonohého a získanie filmového materiálu – to bola hlavná hnacia sila a motivácia navštíviť najstarší (1973) a najväčší (82 tisíc hektárov) Národný park Hortobágy (či Hortobágy Nemzeti Park) v Maďarsku. V dňoch 17. až 20. augusta 2015 sme v tak v štvorlístku Jožo Chavko, Stano Kováč, Kristián Bacsa a Roman Slobodník absolvovali nevšedné zážitky na miestach, kde sa sokol červenonohý vyskytuje v počtoch o niekoľko stoviek jedincov. Koniec koncov, od koho sa učiť, ak nie od tých, ktorí v priebehu necelého decénia zdvojnásobili národnú populáciu – zo 600 na viac ako 1300 párov (Orbán, 2014)? Náš príchod bol načasovaný tesne po hniezdnom období, keď ešte v druhý augustový týždeň vyletovali posledné mláďatá. Tomu zodpovedal aj stav v kolóniách, keď v rámci niektorých rodiniek sme boli svedkami intenzívneho dokrmovania mláďat. Orientáciu v národnom parku nám výrazne uľahčil miestny strážca Attila Szilághyi, ktorý sa zaoberá sokolmi červenonohými niekoľko rokov a ochotne nám ukázal dve kolónie v rámci národného parku. Tou prvou bola havrania kolónia, ktorá bola v susedstve budovy národného parku, približne 4 kilometre od obce Hortobágyi. Okrem havraních hniezd sa tu nachádza aj niekoľko búdok, ktoré tu boli inštalované v rámci LIFE05/NAT/

HU/122. Početnosť sokola červenonohého tu v tomto roka dosiahla približne 55 párov, pričom mnoho párov (podobne ako aj na Slovensku) nezahniedzilo v dôsledku nízkej potravinovej ponuky (hraboše, hmyz). Ďalšou lokalitou sokolov je tzv. búdková kolónia, ktorá sa nachádza v okolí fotokrytu, kde hniezdnú kolóniu tvorilo 8 párov sokolov červenonohých, 4 páry sokola myšiara, 1 pár myšiarky ušatej, 1 pár kaviek a 1 pár krakle... Sokoly červenonohé tu historicky po prvýkrát zahniezdili nielen v polobúdke na strome, či na kole, ale jeden pár priamo v polobúdke na budove fotokrytu!

Ďalšie dve kolónie sme navštívili v okolí obce Kócsújfalu, jednalo sa opäť o jednu búdkovú kolóniu v riedkom agátovom lesíku a jednu havraníu kolóniu podoprenú niekoľkými búdkami v topoľovom lesíku asi 500 metrov od agátovej kolónie. Spolu tu v oboch kolóniách tento rok zahniezdilo okolo 40 párov. Výrazný faktor pre úspešnosť hniezdenia v oblasti národného parku je potravná ponuka, ktorá funguje ako spúšťač hniezdenia najmä v období máj – prvá polovica júna. Naopak limitujúcim faktorom úspešnosti hniezdenia je aktivita kuny lesnej, ktorá dokáže výrazne ovplyvniť najmä búdkové populácie, nakoľko v havraních kolóniách jej činnosť v dôsledku aktivity havranov a sokolov je výrazne obmedzená. Aj my sme v rámci mapovania kolónii nachádzali niekoľko roztrhaných

Napriek nie najlepšiemu počasiu niektoré zábery prekvapili a potešili. Foto: J. Chavko

Stano Kováč pri „love červenonožiek“.

Foto: J. Chavko

Zhromaždiisko pred nocovaním – na jedinom strome sa naraz zletelo aj 30 vtákov.

Foto: J. Chavko

mláďatiek sokolov. Z hľadiska manažmentu rozľah-
lých pasienkov a kosienkov je dôležité postupné
kosenie, kde sa uplatňuje kosba určitej plochy na
tri etapy, niektoré plochy boli v zmysle manažmen-
tových opatrení v minulosti pravidelne zapáľované.
S hospodárením súvisí aj ďalší faktor, keďže všetky
kolónie sa nachádzali v tesnom susedstve farmy, či
malého družstva, pričom sokoly vôbec nereagovali na
činnosť človeka súvisiacu s hospodárením. Ich malú
plachosť dokumentuje aj naša snaha pri získaní fil-
mových záberov, kedy predovšetkým juvenilné jedince
doslova púzovali pred fotoaparátom či kamerou.
Silnú väzbu s havranmi potvrdili sokoly aj na nocovis-
kách, kedy do kolónie vletovali nielen krdle „červe-
nonožiek“ o počte 20 až 30 jedincov v jednom krdli,
ale aj jednotlivé sokoly, ktoré sme identifikovali vo
veľkých krdľoch havranov. Zachovanie havraních
kolónii spolu s ich obyvateľmi v poľnohospodárskej
krajine spolu s racionálnym využívaním trvalých trá-
vných plôch tak zohráva kľúčovú úlohu pre zachova-
nie aj (stále) nášho najzácnejšieho sokola. Koniec
koncov, tam kde sa darí sokolovi červenonohému,
tam sa darí nie len kobyľkám, hrabošom, či kuvikovi,
ale aj trvalému a do budúcnosti čím ďalej potrebnéjšie-
mu poľnohospodárstvu.

Výjazd do Národného parku Hortobágy bol podporený
v rámci projektu LIFE11/NAT/HU/000926 Ochrana
sokola červenonohého v Karpatskej kotline.

LITERATÚRA

<http://falconproject.eu/sk/content/pracovna-skupi-na-na-ochranu-sokola-cervenonoheho-bola-zalozena-pred-desiatimi-rokmi>

SUMMARY

EXPEDITION „HORTOBÁGYI 2015“

From 17 to 20 January 2015, a team of four people of RPS attended an expedition to the Hortobágy national park in Hungary. Despite the late time period, three nesting colonies of Red-footed falcon were still occupied and feeding was just underway. During the expedition, we have collected materials for a project film about the target species and also a lot of information and experiences related to the landscape management in relation not only to providing a successful nesting of Red-footed falcon but also to increasing the biodiversity of a landscape.

HOSŤ U ORLIAKOV

Ján Lipták

Kontrola hniezd a zisťovanie počtu mláďat je pre dravčiara jeden z najvzrušujúcejších zážitkov počas hniezdnej sezóny. Vždy je zvedavý ako sa konkrétnemu páru darí posilniť svoju populáciu. Občas sa stáva že pri tom zažije rôzne prekvapenia. Aj tento rok som mal takýto zážitok.

Pri kontrole hniezda orliaka, kde som zaznamenal dva veľké úplne hnedé mláďatá, som spozoroval aj tretie mláďa, ktoré bolo značne menšie a ešte biele s hnedými fľakmi. Mláďa sa pohybovalo po hniezde a po chvíli sa začalo ozývať. Zo zvukov ktoré mláďa vydávalo som bol zaskočený a nevedel som ho priradiť k mladým orliakom. Zneistel som a začal som mláďa podrobnejšie pozorovať. Čudný bol aj rozdiel vo veľkosti, lebo mláďaťa orliaka boli v štádiu kedy im začínalo rásť hnedé operenie a boli podstatne väčšie. Po dlhšej dobe podľa zvuku a výzoru mláďaťa

som zistil že je to mladý myšiak. Obe mláďaťa orliaka počas celej doby si mladého myšiaka nevšímali. Mladý myšiak bol aktívnejší a často sa ozýval, ako keby bol hladný.

Po odchode od hniezda som rozmýšľal ako mohlo dôjsť k takejto situácii. Napadli ma dve alternatívy. Prvá, že orliak chytil samicu myšiaka ktorá mala v sebe už vyvinuté vajíčko ktoré pri roztrhaní počas kŕmenia vypadlo do hniezdnej kotlinky. V tom čase už museli byť mladé orliaky vyliahnuté a mohli vajíčko zohrievať až do vyliahnutia mláďaťa. Potom by sa samica orliaka musela o mláďa veľmi starať aby dorástlo do takého štádia ako som ho pozoroval. Pri tejto teórii by bolo až príliš veľa náhod a preto sa mi to nezdalo pravdepodobné. Oveľa pravdepodobnejšie by sa dala táto situácia vysvetliť tým, že keď orliak príležitostne likviduje hniezda iných vtákov, mohol mlá-

Mláďa myšiaka na hniezde orliaka.

Foto: J. Lipták

ďa myšiaka priniesť na hniezdo ako potravu. Takéto prípady likvidácie hniezd orliakom som zaznamenal v kolónii volaviek popolavých a tiež u bociana čierneho. Aj pri kontrole najbližších hniezdiacich susedov, myšiaka a haje tmavej som zistil nulovú úspešnosť hniezdenia. Korisť ktorá sa nebráni nemusí byť vždy usmrtená a dravec ju len odnesie na hniezdo ako potravu. Podobnú situáciu som pozoroval v minulosti u orla skalného, keď na hniezdo doniesol pre mláďa živú zmiju ešte aj s trsom trávy. Zmija sa stočila do kľbka a výpadmi sa bránila pred mláďaťom ktoré sa ju pokúšalo zabiť, čo sa mu ale nedarilo a asi po pol hodine samica, ktorá sa dovtedy len nečinne prizerala, rázne zakročila a zmija bola skrmená. Tiež J. Mihók pozoroval ako orol kráľovský priniesol úplne oškľabaného živého holuba na hniezdo, ktorý po chvíli z hniezda vyskočil na zem. Takáto situácia mohla nastať aj v tomto prípade, že živé mláďa myšiaka sa dostalo na hniezdo a pravdepodobne v tom čase mladé orliaky neprejavili záujem o potravu.

Pri ďalšej kontrole o dva týždne som zobral so sebou aj silný monokulár, aby som mohol detailnejšie pozorovať život na hniezde a tiež celtovinu, z ktorej som urobil provizórny kryt. Počas asi troch hodín som už mláďa myšiaka nevidel. Asi pravdepodobne uhynulo od hladu keďže bol medzi ním a mláďatami orliaka príliš veľký rozdiel vo veľkosti. Pozoroval som len prílet samice s potravou a tiež kŕmenie mláďat.

Je to jedna zo zaujímavostí ktoré sa v prírode môžu stať a verím že za priaznivých okolností pokiaľ by ne-

bol taký rozdiel vo veľkosti, mohol byť mladý myšiak na hniezde odchovaný. Väčšie problémy by pravdepodobne nastali po vyletení z hniezda. Dravce majú veľmi vyvinutý vzťah k hniezdnej kotlinky a k tomu čo je v nej. Chovatelia dravcov to niekedy využívajú pri odchove mláďat, ktoré podkladajú pod iný druh.

SUMMARY

A VISITOR IN THE WHITE-TAILED EAGLE NEST

This year in Eastern Slovakia an interesting observation was recorded on the White-tailed Eagle nest. Besides the two Eagle juveniles also a juvenile of the Common Buzzard was identified in the nest. During the next visit only the Eagle juveniles were observed in the nest. We suppose the Buzzard juvenile was brought to the nest as a prey and survived several days before starvation due to big size difference comparing to the Eagle juveniles during fighting for the food.

Poznámka redakcie: V roku 2012 bolo M. Draveckým a M. Lehockým vychované dvoch mláďat myšiaka hôrneho párom orlov krikľavých. V článku, kde priebeh tohto netradičného hniezdenia opisujú, sumarizujú tiež viaceré prípady prirodzenej adopcie, ako i minimálne tri prípady z Maďarska, kedy bolo na hniezde orliaka morského nájdené živé mláďa myšiaka hôrneho. Viac v článku: Dravecký M. & Lehocký M. 2013: Young of the common buzzard (*Buteo buteo*) reared by lesser spotted eagles (*Aquila pomarina*) in natural conditions in Slovakia. Slovak Raptor Journal 2013, 7: 81-84. —MN—

**PROOPT
ĎALEKOHĽADY**

Firma Ján Ragač - PROOPT ĎALEKOHĽADY vznikla a zahájila svoju obchodnú činnosť v roku 2003. Postupne sa vyprofilovala a zamerala svoju pozornosť na to najlepšie, čo v oblasti pozorovacej optiky výrobcovia ponúkajú. V súčasnej dobe tvorí ťažisko našej obchodnej činnosti sortiment firiem - Nikon, Steiner, Minox, Leica, Swarovski. Je všeobecne známe, že spomedzi všetkých zmyslových orgánov človeka, viac ako 80 % informácií nadobúdame pomocou zraku. Preto pribúdajú ďalšie a ďalšie oblasti ľudských aktivít, pri ktorých sa v čoraz širšej miere využíva pozorovacia optika. Okrem tých tradičných oblastí, ako je lov, ornitológia, prírodoveda, ozbrojené, bezpečnostné a záchranárske zložky, sú to aj tie „civilnejšie“ - turistika, divácke športy, cestovanie. Vzhľadom na takto rozšírené potreby a rozmanitosť pozorovaní, sa podstatne rozšíril aj ponúkaný sortiment optiky, znásobený ešte aj rôznymi veľkostnými a kvalitatívnymi stupňami výrobkov. Niet divu, že bežný zákazník, alebo začínajúci záujemca o tú-ktorú oblasť pozorovania, sa v širokom sortimente ponuky už nevie zorientovať. Preto naša firma okrem obchodnej činnosti poskytuje aj poradenstvo, konzultácie, školenia a prednášky.

PROOPT-ĎALEKOHĽADY, ako dlhoročná spolupracujúca firma v oblasti pozorovacej optiky a príslušenstva, pri príležitosti 40. výročia založenia organizácie RPS, pripravila **zľavovú akciu** pre registrovaných členov RPS. Stačí, ak budete vedieť vaše registračné číslo člena. Uvedenie tohto registračného čísla v poznámke pri objednávke pozorovacej optiky zn. Nikon vám umožní získať zľavu 20 % z platných MOC a v prípade ďalších vyššie uvedených značiek to bude zľava 10 - 15 % podľa konkrétneho modelu. Akcia platí do 31. 3. 2016, podmienky uplatnenia zľavy určuje PROOPT.

Kontakty: Ján Ragač - PROOPT,
Prístavná 10, 821 09 Bratislava
Tel: 02-5827 1718, Mob: 0905-615450
e-mail: proopt@atlas.sk

V prípade akýchkoľvek problémov, nejasností alebo nezodpovedaných otázok z oblasti pozorovacej optiky a príslušenstva k nej, nás neváhajte osloviť alebo navštíviť.

Ján Ragač - PROOPT

AJ TAKÝ JE ŽIVOT...

Ján Lipták, Jozef Mihók

Myšiarky to v prírode nemajú ľahké. V nepriaznivých rokoch ani nezahnedia a v tuhých zimách, keď je snehová pokrývka vysoká, často krát aj uhynú. Majú aj hodne prirodzených nepriateľov, ktorí ich z obľubou lovia. Medzi ich predátorov patria najmä kuna, jastrab, ale predovšetkým výr skalný. Na hniezdenie si musí myšiarka nájsť vhodné hniezdo nakoľko si ho nevie sama postaviť. Aj z tohto dôvodu na posilnenie hniezdnej populácie sa im snažíme vytvárať umelé hniezdiská a tiež aby mohli bezpečnejšie a spoľahlivejšie hniezdiť.

Tohto roku na lokalite v Košickej kotline, kde aj v minulosti hniezdili myšiarky v dvoch búdkach, boli tieto drevené búdky vymenené, pretože sa už rozpadli. Nové búdky sú už umelohmotné a mali by vydržať viac rokov ako drevené. Výmena búdok bola úspešná a hneď pri prvej kontrole bolo zistené znovu zahniezdenie myšiark v oboch búdkach a tiež na tejto lokalite zahniezdil pár myšiark v umelohmotnom lavóriu, kde zvykol často hniezdiť. Ukazovalo sa, že tento rok bude pre myšiarky na tejto lokalite celkom úspešný. O to viac sme boli sklamaní pri ďalšej kontrole v čase, keď už tu mali byť mladé - všetky tri hniezda boli opustené. Len v jednej búdke bolo vidieť zanechané vajčko myšiarky. Podozrievali sme najmä kunu alebo jastraba, že je to ich práca. Výra sme z toho vylúčili, lebo v širokom okolí tu nikde nehniezdi. Ale pri prieskume okolia hniezdisk sme nenašli žiadne zvyšky ako by sa dal predpokladať pri ulovení hniezdiacich myšiark.

Pri kontrole hniezdiska sokola rároha bol páchatel týchto činov usvedčený. Ako vidieť z priloženej fotografie, boli tu zvyšky z myšiark. Hniezdo rároha sa nachádza na jednej strane pomyselného trojuholníka o rozmeroch 1,3×1,3×1,5 km, kde hniezda myšiark sú rohovými bodmi. Od najbližšej myšiarky hniezdi len asi 200 m. Priamo od hniezda rárohy sledovali pohyb myšiark v okolí ich hniezdisk. V otvorenom priestranstve na poliach sú myšiarky dosť zlými letcami a to asi vyprovokovalo rárohov k ich lovu. Asi najlepšie možnosti boli pravdepodobne v skorých ranných alebo podvečerných hodinách, keď myšiarky sú ešte aktívne. Stačilo že ulovili len jedného z partnerov myšiark a v čase sedenia na násade druhý partner zanechá hniezdo. U iných párov rárohov sme zatiaľ úlovy myšiark nepozorovali.

Aj ďalšia kontrola lokality nedopadla veľmi pozitívne. Asi 250 m od hniezda rároha sme našli zvyšky mladého, už dobre lietajúceho rároha. V tomto prípade sme podozrievali jastraba alebo orla kráľovského, ktorý hniezdi tiež neďaleko. Kráľovák prichádzal do úvahy nakoľko pri jeho hniezdisku boli nájdené zvyšky z mladého krkavca. Po podrobnejšej obhliadke zvyškov rároha, kde nohy a krídla zostali celé, skôr to poukazovalo na jastraba a tiež tu boli zvyšky z vrany popolavej. V tom čase mal kráľovák ešte mladé na hniezde, kde by im pravdepodobne odniesol časť ulovenej potravy. Aj taký je život v prírode, kde z predátora sa stáva korisť a v inom okamihu je to naopak.

Zvyšky myšiarky ušatej v tesnej blízkosti búdky sokola rároha. Foto: J. Mihók

SUMMARY

THAT'S THE WAY LIFE GOES

In the breeding season 2015 we recorded the Saker Falcon predation on the Long-eared owl for the first time. None of the three pairs of the Long-eared owl nesting nearby the Saker nest was breeding successfully. The remains of the owls were found under the Saker nest. On the other hand one of the Saker juveniles was hunted most probably by a Goshawk. That's the way life in nature goes, one day the predator becomes the prey and the other day it is the opposite way.

EKOLOGICKÁ VÝCHOVA A OCHRANA ORLA KRIKĽAVÉHO NA SLOVENSKU

Kvĕta Kicková

Vďaka projektu LIFE Ochrana orla kriľavého na Slovensku, ktorý realizovala a koordinovala RPS, sa podarilo prostredníctvom prednášok a ekovýchovných aktivít vniesť problematiku ochrany orla kriľavého do 69 škôl stredného Slovenska. V období od novembra 2013 do júna 2015 bolo zrealizovaných 227 prednášok v okresoch Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Poprad, Dolný Kubín, Martin, Brezno, Banská Bystrica a Zvolen. Väčšinu predstavovali základné školy, v menšej miere stredné. Spolu sa prednášok a sprievodných aktivít zúčastnilo 6053 žiakov, 49 percent z tohto počtu tvorili žiaci I. stupňa ZŠ. Pri prednáškach pre školy je rozhodujúcim faktorom úspešnosti prispôsobenie obsahu a spôsobu prezentácie veku detí. Pre prvý stupeň pozostávala prednáška z približne 20 minútového rozprávania o orlovi kriľavom, krátkej všeobecnej charakteristike dravcov regiónu a hlavných negatívnych faktoroch, ktoré vplyvajú na dravé vtáky. V prezentácii sa striedali obrázky a zvukové záznamy hlasov. Mala za úlohu problematiku čo najjednoduchšie a výstižne priblížiť a vysvetliť. Cieľom ekovýchovných aktivít detí do 5. ročníka ZŠ nemá byť ani tak množstvo zapamätaných údajov ako snaha podnecovať poslucháčov k empatii k prezento-

vaného subjektu. Len takáto zážitková rekonštrukcia orlieho života v ekologických súvislostiach môže zanechať v dieťati odtlačok, ktorý má šancu ovplyvniť jeho postoj a citlivosť k osudu orlov. Z tohto dôvodu bola prezentácia doplnená hravými a pohybovými aktivitami o orlovi kriľavom a ostatných dravcoch. Deti sa preleteli a spoznali typický spôsob letu šiestich druhov našich dravcov, skúsili si postaviť hniezdo ako orlí pár (papierovými zobáčikmi) alebo v „ochranných“ rukaviciach v úlohe ochránára stavali bezpečné hniezdo pre orly. Mali možnosť hľadať vhodnú potravu pre orla a tiež si osobne vyskúšať aká nebezpečná a náročná je pre vtáky migrácia na zimoviská a hniezdiská. Zastaviť v rozlete ich symbolicky mohli elektrické drôty, lopatky veternej turbíny alebo autá. Niektoré preto museli byť ošetrené v záchrannej stanici pre zranené živočíchy, našťastie však všetci prežili. Na hranie poslúžila aj zbierka dravčích pier. V následnom dialógu s deťmi som sa snažila povzbudiť každú kladnú iniciatívu vo vzťahu k dravcom, oceniť každý zážitok v prírode.

Prednášky pre druhý stupeň ZŠ a stredné školy boli viac odborne zamerané. Žiaci a študenti sa z powerpointovej prezentácie a sprievodného slova dozvedeli

Stavanie hniezda.

Foto: K. Kicková

viac zo života tohto dravca, spoznali jeho špecifické požiadavky na prostredie a praktické problémy jeho ochrany na lokálnej aj globálnej úrovni. V tejto vekovej skupine životnosť podaných informácií veľmi závisí od hodnotového a zájmového nastavenia poslucháča voči danej téme. Prednášateľ má podať všestranné odborné informácie, vedieť argumentovať na podporu svojich ochranárskych názorov a pri diskusii nechať poslucháčom priestor na vlastný názor. Rovnako ako u mladších ročníkov teda dôležitú úlohu zohráva samotná osoba prednášajúceho. Nenahraditeľným predpokladom efektívnej ekologickej výchovy detí a mládeže vo vzťahu k dravcom je zapojenie angažovaných odborníkov do tohto procesu. Preto je každý zaniietený dravčiar tým najlepším ekovýchovným pracovníkom a stáva sa pre deti vzorom v správaní sa k dravcom. V tomto projekte bol ústrednou osou orol krikľavý, všetky vzdelávacie aktivity boli zamerané na jeho zviditeľnenie a popularizáciu medzi verejnosťou a snahy o prevenciu negatívnych faktorov, ktoré vplývajú na jeho populačné stavy zo strany ľudskej spoločnosti. Bilancia ukončeného projektu vo mne zanechala niekoľko postrehov, ktoré uvádzam:

1. Z reakcií pred prednáškami vyplýva, že povedomie o existencii tohto orla nie je medzi verejnosťou hojne rozšírené, orol krikľavý, tento síce k ľudským sídlam relatívne blízko hniezdiaci druh, je zatienený všeobecne známym orlom skalným a globálne populárnym orliakom bielohlavým.
2. Problémom sa stáva aj samotné odlišenie dravého vtáka v prírode, napríklad od krkavca alebo bociana v diaľke. Je dôležité deti podporovať a inšpirovať k pozorovaniu dravcov priamo v prírode, samozrejme s upozornením na potrebu ohľaduplného správania a nerušenia v citlivom období hniezdenia.
3. Mediálne známy projekt Správy TANAP-u, ktorý monitoruje jedinca orla krikľavého prostredníctvom GPS, je na školách veľmi pozitívne vnímaný, deti často o orlici Aničke už počuli, veľakrát však nepostrehli fakt, že ide práve o orla krikľavého a nie skalného.
4. Jedným z postrehov, ktorý vyplynul z diskusií po prednáškach, je potreba poukazovať na vtáčiu kriminalitu v súvislosti s jastrabom lesným. Na dedinských školách mladší žiaci, v snahe zapojiť sa vlastnými zážitkami s dravcami, neraz prezradia niekoho z rodiny, kto na tohto dravca strieľal. Vypovedá to o pretrvávajúcej akceptácii takejto nelegálnej činnosti medzi verejnosťou a tiež nedostatku informácií o preventívnych opatreniach proti stratám pri chove hydiny a holubov.
5. V porovnaní s intenzívnym pôsobením napríklad sokoliarskych skupín na našich školách nevychádzajú dravčiar veľmi dobre. Školy väčšinou kladne reagujú na ponuku sokoliarskeho programu, aj keď ide o komerčnú aktivitu. Pedagógovia v mno-

hých prípadoch nevidia rozdiel medzi rôznymi zájmovými skupinami „okolo dravcov“. Ani jednej zájmovej skupine nemožno odoprieť obdiv a zaujatie pre dravce, rozdiel je v konkrétnom životnom údele objektov ich záujmu. Keď sa nedávajú do popredia len rozdiely, na predchádzajúcej návšteve sokoliarov sa dá veľmi účinne stavať. Dravce sú sami o sebe pre deti atraktívne a vďaka osobného kontaktu sa vytvára kladný vzťah, ktorý možno cieľeným pôsobením dravčiarских ekovýchovných aktivít prehĺbiť o etický rámec spoluzitia s dravcami. A týmto sa naplní aj jeden z čiastkových cieľov projektu na ochranu orla krikľavého na Slovensku – vytvoriť lepšie podmienky pre ochranu tohto druhu aj v budúcnosti.

Projekt LIFE 09NAT/SK/000396 Ochrana orla krikľavého na Slovensku spolufinancovala EÚ prostredníctvom jej finančného nástroja pre životné prostredie LIFE a Ministerstvo ŽP SR. Pridružení príjemcovia projektu boli: Stredoslovenská energetika, a.s., Stredoslovenská energetika – Distribúcia, a.s. a Východoslovenská energetika Holding, a.s.

Doba realizácie projektu: 1.1.2011 do 30.6.2015.

SUMMARY

ENVIRONMENTAL EDUCATION AND CONSERVATION OF AQUILA POMARINA IN SLOVAKIA

Educational and environmental education activities for primary and secondary schools support the synergy effect of all project activities aimed at increasing the overall public awareness of the way of life of the Lesser Spotted Eagle and ways for its protection. There were 227 presentations at 69 schools for 6053 pupils and students realised near SPA Tatry and SPA Low Tatry. The form and content of lectures were differentiated in consideration of the age of children and students. The lectures were supplemented where necessary, with role-playing simulating various aspects of the eagle or other raptor's life. Children get to know the typical method of flying of raptors, try to build their own „nests“, look for suitable prey for the eagle and in a playful way also personally try out how dangerous and demanding migration to wintering grounds and breeding grounds is for birds. Lectures for the upper level of primary and secondary schools have a more expert focus.

Orlak morský (*Haliaeetus albicilla*)
Foto: Ján Svetlík

Kuvik obyčajný (*Athene noctua*)
Foto: Ján Svetlík

Včelár lesný (*Pernis apivorus*)
Foto: Ján Svetlík